

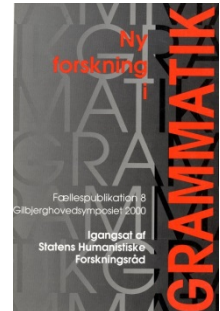
Ny Forskning i Grammatik

Titel: *Cominciare, continuare, finire* - selvstændige verber eller hjælpeverber?

Forfatter: Erling Strudsholm

Kilde: C. Bache, S. Becerra Bascañán, M. Mosegaard Hansen, L. Heltoft og H. Jansen (red.). *Ny Forskning i Grammatik* 8, 2001, s. 225-240

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Odense Universitetsforlag 2001

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af *Ny Forskning i Grammatik* (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Cominciare, continuare, finire - selvstændige verber eller hjælpeverber?

Erling Strudsholm

1. Indledning

Formålet med dette indlæg er at diskutere de italienske verber *cominciare*, *continuare* og *finire* (altså *begynde*, *fortsætte* og *slutte*) og deres status. Er disse verber, morfologisk, syntaktisk og semantisk set, selvstændige, eller er det mere hensigtsmæssigt at kategorisere dem som en form for hjælpeverber eller perifrashjælpeverber? Hvordan forholder det sig med de undersøgte verbers transitivitet og valens? Kan de evt. indpasses i kategorien af "co-verber"? Mine undersøgelser, som endnu er foreløbige, indgår i et projekt om italienske verbalperifraser i såvel synkront som diakront perspektiv, og jeg kommer i forbindelse med mine overvejelser også ind på mere generelle betragtninger om hvornår et verbum har selvstændig værdi og hvornår det modificerer et andet verbum, dvs. hvordan man skelner mellem verber som indholdsord og verber som funktionsord.

Et af de konkrete udgangspunkter for mit arbejde er en meget høj frekvens af forekomster af verbet *cominciare* konstrueret med *a*-infinitiv observeret i en række tekster af den italienske forfatter Pirandello, som jeg har arbejdet med i forbindelse med et undervisningsforløb. Jeg fandt det naturligt også at undersøge verberne *continuare* og *finire* og at sammenligne med andre teksttyper. I min diskussion vil jeg inddrage eksempelmateriale fra forskellige tekstkorpora tilgængelige i elektronisk form, dels de nævnte Pirandello-tekster, som alle ligger på en cd-rom, *LIZ (Letteratura Italiana Zanichelli)*, dels en samling bestående af 60 aviser fra 1990-91¹, og endelig *LIP (Lessico di frequenza del-*

1. Henvisninger til dette korpus, som jeg har fået stillet til rådighed af Lars Larsson fra Uppsala Universitet, er i mine eksempler markeret med *LL*.

l'italiano parlato), et talesprogs-korpus fra begyndelsen af 90-erne. En optælling af samtlige former af de tre verber i de tre forskellige teksttyper gav følgende resultater, først antal forekomster i alt, og derefter antal forekomster i perifraser, henholdsvis *cominciare a*+infinitiv, *continuare a*+infinitiv og *finire di*+infinitiv²:

<i>COMINCIARE</i>	forekomster i alt	<i>cominciare a</i> +infinitiv
Pirandello (<i>LIZ</i>)	793	550 (69,4%)
Talesprog (<i>LIP</i>)	206	117 (56,8%)
Aviser (<i>LL</i>)	1605	661 (41,2%)

<i>CONTINUARE</i>	forekomster i alt	<i>continuare a</i> +infinitiv
Pirandello (<i>LIZ</i>)	63	37 (58,7%)
Talesprog (<i>LIP</i>)	135	72 (53,3%)
Aviser (<i>LL</i>)	1804	1036 (57,4%)

<i>FINIRE</i>	forekomster i alt	<i>finire di</i> +infinitiv
Pirandello (<i>LIZ</i>)	1008	158 (15,7%)
Talesprog (<i>LIP</i>)	244	10 (4,1%)
Aviser (<i>LL</i>)	1346	35 (2,6%)

Tallene viser at *cominciare* og *continuare*, i alle tre teksttyper, gennemsnitligt i over halvdelen af forekomsterne indgår i de nævnte perifraser. Disse tal står noget i modsætning til en langt mindre procentdel af eksempler med *finire* i perifrastiske konstruktioner (der dog i Pirandello-teksterne har en meget højere frekvens end i de to andre tekst-

2. De tre verber indgår også i forskellige andre perifraselignende konstruktioner, som jeg dog ikke kommer nærmere ind på i denne forbindelse.

typer). For alle tre verbers vedkommende kan der også konstateres et stort antal eksempler på anvendelse uden for de omtalte perifraser.

2. Grammatikkernes og ordbøgernes kategoriseringer

I sit kapitel om verbalperifraser i *Grande grammatica italiana di consultazione* fra 1991 henregner Bertinetto de tre nævnte konstruktioner til kategorien af verbalperifraser; verberne *cominciare*, *continuare* og *finire* er altså en form for hjælpeverber, der ligesom de temporale hjælpeverber *avere* og *essere*, modalverberne og en række andre perifrashjælpeverber typisk forekommer sammen med og modificerer et andet verbum i en infinitiv form (perfektum participium, infinitiv eller gerundio).

Mens Serianni & Castelvechio (1988: 336) taler om *ausiliari aspetuali*, dvs. hjælpeverber med en aspektuel værdi der angiver begyndelsen (*cominciare a*), fortsættelsen (*continuare a*) eller afslutningen (*finire di*) på en handling, og Bach & Schmitt Jensen (1990: 422) taler om visse verber der kan bruges til at tydeliggøre en infinitivs aktionsart (angivelse af begyndelse, igangværen og slutning), foretrækker Bertinetto (1991: 129) at kalde de pågældende verber for *verbi fasali* idet de refererer til en speciel fase af den proces der udtrykkes i infinitiven. Bertinetto opererer med følgende tre faser eller undergrupper, nemlig *perifrasi incoative*, der betegner begyndelsen af en proces, *perifrasi continuative*, der betegner den centrale del af processen, og endelig *perifrasi terminative*, der betegner afslutningen på handlingen. Disse tre faser har ifølge Bertinetto (1991: 153) tæt relation til henholdsvis ingressivt, progressivt og perfektivt aspekt.

Selvom flere af de nyere grammatikker således tillægger de pågældende tre verber hjælpeverbumbagtig status, synes denne opfattelse dog ikke at være nået til ordbøgerne, der alle skelner mellem en transitiv og en intransitiv anvendelse af de tre verber, men ikke nævner noget om deres status som hjælpeverbum eller lignende. Eksempelvis finder man i *DISC* ikke markeringen "v.aus." som ved *avere* (p. 229) og *essere* (p. 890), eller "in costr. perifrastiche" som fx under *stare* (p. 2622). Under alle tre opslagsord, *cominciare* (p. 523), *continuare* (p. 576) og *finire* (p. 964), finder man derimod en opdeling i *verbo transitivo* og *verbo intransitivo*, alle tre med *essere* som temporalt hjælpeverbum i den

intransitive anvendelse. Anvendelsen med henholdsvis *a*+infinitiv og *di*+infinitiv står anført under den transitive brug. Det er dog udtryk for manglende konsekvens at man under *cominciare* finder eksemplet *ha/è cominciato a nevicare* anført under transitiv brug, og under *finire* eksemplet *ha/è finito di nevicare* under intransitiv brug.

I det følgende vil jeg komme nærmere ind på kriterierne for at tale om henholdsvis selvstændige verber og hjælpeverber.

3. Selvstændige verber eller hjælpeverber?

I sin diskussion af problematikken tager Gaatone (1998: 194) udgangspunkt i hvad der generelt karakteriserer selvstændige verber og hvilke krav der kan stilles til selvstændige verber. Det synes almindelig anerkendt at et verbum kan karakteriseres ved **morfologisk** at bøjes i en række grammatiske kategorier (person, tal, tempus, modus), ved **syntaktisk** at være sætningskonstituerende, og endelig ved **semantisk** at betegne en proces, en handling, en begivenhed, en tilstand, en følelse osv.

Også Bertinetto (1991) kommer ind på såvel morfologiske, syntaktiske som semantiske træk, når han opstiller sin række af kriterier for perifrasticitet, nemlig **semantisk integration**, **morfologisk struktur**, **dese-mantisering**, **leksikalsk generalisering** og **temporal/aspektuel betydning**.

Man kan så spørge om verberne *cominciare*, *continuare* og *finire* lever op til kriterierne for selvstændige verber, eller om der findes restriktioner på disse verber, såvel morfologisk som syntaktisk og semantisk. Ofte kan der netop konstateres en række restriktioner på verber der grammatikaliseres som hjælpeverber (jf. Lehmann 1985, Strudsholm 2000). I min diskussion heraf vil jeg bl.a. sammenligne med hjælpeverberne "par excellence" *avere* og *essere* og andre verber med hjælpeverbumbagtig status, nemlig modalverberne og *stare*.

3.1. Morfologi

Morfologisk synes der ikke at være restriktioner på de tre verber, hvilket ellers ofte er tilfældet i forbindelse med verber der anvendes som hjælpeverber. Således kan *essere* og *avere* kun anvendes i sammensatte

tider (fx *sono stato* og *ho avuto*) når de anvendes som selvstændige verber, men ikke når de anvendes som temporale hjælpeverber:

(1)	Sono a Gilleleje [jeg-er i Gilleleje]	Sono andato a Gilleleje [jeg-er gået til Gilleleje]
(1a)	Sono stato a Gilleleje [jeg-har været i Gilleleje]	*Sono stato andato a Gilleleje [jeg-er været gået til Gilleleje]
(2)	Ho il giornale [jeg-har avisen]	Ho letto il giornale [jeg-har læst avisen]
(2a)	Ho avuto il giornale [jeg-har haft avisen]	*Ho avuto letto il giornale [jeg-har haft læst avisen]

Det kan *cominciare*, *continuare* og *finire* derimod uden problemer, jf. følgende eksempler:

- (3) A: **ho cominciato a scrivere** [jeg-har begyndt at skrive] la mattina (*LIP*: FA02)
- (4) a tutt'oggi non **ha ancora finito di saldare** [han-har endnu sluttet at afvikle] il debito derivante. (*LL*: SVQ, 3.3.1990)

Hvad angår verbet *stare*, kan det i perifraser med gerundio ikke forekomme i perfekte tider, jf. (5a), og det kan ikke modificeres af modalverber, jf. (5b) (jf. også Strudsholm 2000):

(5)	Leggo il giornale [jeg-læser avisen]	Sto leggendo il giornale [jeg-befinder-mig læsende avisen]
(5a)	Ho letto il giornale [jeg-har læst avisen]	*Sono stato leggendo il giornale [jeg-har befundet mig læsende avisen]
(5b)	Voglio leggere il giornale [jeg-vil læse avisen]	*Voglio star leggendo il giornale [jeg-vil befinde-mig læsende avisen]

Heller ikke i disse bøjninger er der problemer med *cominciare*, *continuare* og *finire*:

- (6) **Potete cominciare a rivenderlo** ... [I-kan begynde at sælge-dem-igen] (*LIZ*: Pirandello, L. La signora Morli, una e due, Atto 2.146)
- (7) cioè se **noi dobbiamo cominciare a parlare** [vi skal begynde at tale] aulico (*LIP*: FA01)

3.2. Syntaks

Verbets syntaktiske funktion er som anført primært at optræde som sætningskonstituerende element. Sætninger opbygges på grundlag af de enkelte verbers valens, der er bestemmende for hvilke led der kan optræde. Er det også tilfældet med verberne *cominciare*, *continuare* og *finire*? Har de deres egen selvstændige valens? Sammenligner vi eksemplerne (8) til (11), kan vi fastslå at de pågældende verber får valens gennem den verbalhandling de optræder sammen med. De kan således være avalente som i (8), monovalente som i (9), divalente som i (10), eller trivalente som i (11):

- (8) **Comincia a/continua a/finisce di piovere**
[det begynder at/fortsætter at/slutter at regne]
- (9) **Pietro comincia a/continua a/finisce di dormire**
[Peter begynder at/fortsætter at/slutter at sove]
- (10) **Pietro comincia a/continua a/finisce di leggere il libro**
[Peter begynder at/fortsætter at/slutter at læse bogen]
- (11) **Pietro comincia a/continua a/finisce di spiegare il problema allo studente**
[Peter begynder at/fortsætter at/slutter at forklare problemet for studenten]

I de undersøgte konstruktioner har de tre verber altså ikke selvstændig valens, men overtager valensen fra den infinitiv som de fungerer i relation til.

Man kunne også spørge om de tre verber er transitive eller intransitive. Ifølge Bach & Schmitt Jensen (1990: 590-591) står *a*-infinitiv, subsidiært *di*-infinitiv som direkte objekt for de pågældende verber, og som vi har været inde på, anfører ordbøgerne både intransitive og transitive anvendelser af de tre verber, således at konstruktionerne med henholdsvis *a*-infinitiv og *di*-infinitiv står anført som transitive. Det er dog en opdeling ordbøgerne foretager, jf. Ivir (1976: 43), "without considering the nature of the deeper relationship between this verb and its surface subjects and/or objects".

I transformationsgrammatiske sammenhænge taler Perlmutter (1970) om to dybdestrukturer af verbet *begin* svarende til henholdsvis intransi-

tive og transitive overflader, mens Ivir (1976) argumenterer for at der kun findes et intransitivt *begin*, hvis specielle funktion er at markere et andet verbum med hensyn til ingressivt (eller inkoativt) aspekt.

Busse (1974: 150) skelner mellem *verba absoluta*, der er "fuldstændige" verber som direkte betegner verbalhandlinger, og *verba adjecta*, der defineres som "ufuldstændige" verber der fungerer som bestemmelser til andre verber. Disse *verba adjecta*, hvortil Busse også henregner de "aspektuelle verber" forudsætter således andre verber, og de står i verbalsyntagmet som en form for specifikatorer til et andet verbum der udgør kernen i verbalsyntagmet.

På spørgsmålet om de undersøgte verber er transitive eller intransitive verber kan vi således med Busse svare at de er ufuldstændige verber, der fungerer gennem et andet verbum eller verbalhandling.

I spørgsmål om transitivitet og valens er det også relevant at inddrage spørgsmål om pronominalisering, altså om hvordan henholdsvis *a*-infinitiv og *di*-infinitiv pronominaliseres. Det er problematisk område, som jeg ikke når at komme nærmere ind på i dette indlæg; jeg skal blot nævne at der i mit korpus ikke forekommer eksempler herpå og at problematikken ikke omtales i den litteratur jeg har stiftet bekendtskab med. Det synes dog karakteristisk for disse konstruktioner at infinitiven i kontekster hvor dens indhold er tematisk snarere udelades end pronominaliseres (jf. nedenfor om ellipse).

Spørgsmålet om transitivitet kan ofte relateres til hjælpeverbsproblematikken. Med hensyn til valg af temporale hjælpeverber kan det være vanskeligt at afgøre om verberne har eget temporalt hjælpeverbum. I ordbøgernes angivelser skelnes mellem *avere* i transitiv brug, og *essere* i intransitiv brug, og da konstruktionerne med henholdsvis *a*-infinitiv og *di*-infinitiv står anført som transitive, burde man kunne slutte sig til at det temporale hjælpeverbum er *avere*. Det er imidlertid langt fra altid tilfældet, som det da også fremgår af (12) og (13):

- (12) Il traffico è **continuato a essere** [er fortsat at være] caotico sulle autostrade fino a tarda notte: (LL: CDS, 13.7.1991)
- (13) Su Wimbledon l'acqua è **cominciata a cadere** [er begyndt at falde] fitta alle 15.40, (LL: CDS, 3.7.1999)

Ifølge Bach & Schmitt Jensen (1990: 641) kan valg af hjælpeverbum ved *cominciare*, *continuare* og *finire* "påvirkes af det styrede verbums hjælpeverbum", og her må vi konstatere at det er de styrede verbers, altså de efterfølgende infinitivers (*essere* og *cadere*) hjælpeverbum der bestemmer hele konstruktionens hjælpeverbum. Men valg af hjælpeverbum er i disse konstruktioner ikke udelukkende bestemt af det styrede verbum, altså infinitiven. En anden faktor der spiller ind er spørgsmålet om hvorvidt subjektet er animeret eller inanimeret: mens der er tendens til at vælge *essere* ved inanimeret subjekt som i (12) og (13), er der en tydelig tendens til at vælge *avere* i forbindelse med animeret subjekt:

- (14) [...] quando il bimbo **aveva cominciato a stare male** [havde begyndt at have det dårligt]. (LL: SPA, 13.11.1991)
- (15) Molti non fumatori **hanno cominciato a ribellarsi** [har begyndt at protestere] a questa aggressione subdola (LL: SPA, 12.11.1991)

Det er dog kun tale om tendenser, og som (16) og (17) viser, er begge hjælpeverber i nogle tilfælde mulige:

- (16) Quando il vantaggio **è cominciato a scendere** [er begyndt at gå ned] abbiamo desistito: (LL: GDS, 23.7.1991)
- (17) Quando il vantaggio **ha cominciato a scendere** [har begyndt at gå ned] era però inutile insistere, (LL: GDS, 23.7.1991)

Som tallene i mine indledende tabeller viser, er der imidlertid også mange eksempler på at de nævnte verber anvendes uden for de tre perifraser med infinitiv. Hvilken valens eller transitivitet har de, når de forekommer "alene", altså uden infinitiv? Er der alligevel, udtrykt eksplicit eller implicit i sætningen, en eller anden form for verbal aktivitet til stede som de nævnte verber knytter sig til? Vi kan fx finde eksempler med verbalsubstantiver der eksplicit udtrykker en form for proces som grammatisk subjekt eller direkte objekt for verberne, jf. *le prime lezioni di canto* i (18) og *la battaglia* i (19):

- (18) E così **erano cominciate le prime lezioni di canto** [var begyndt de første lektioner i sang], (LIZ: Pirandello, L. Il vecchio Dio, Lumie di Sicilia. 31)

- (19) ... le famiglie interessate **hanno cominciato la battaglia** [har begyndt slaget] ... (LL: SPA, 9.9.1991)

Ofte er det endvidere muligt gennem kotekst eller kontekst at underforstå et verbum og derigennem en aktivitet der kan bidrage til at komplettere disse "ufuldstændige verber". Som påpeget af Schwarze (1988: 152-53) kan vi tale om en form for "Ellipse des Infinitivkomplements", dvs. infinitiven kan udelades ved *cominciare*, der får sin specifikation gennem den sproglige eller den situationelle kontekst. Tilsvarende gør sig gældende ved *continuare* og *finire*.

Sammenligner vi *cominciò* som inquit i forbindelse med direkte tale i (20), med *cominciò a dire* i (21):

- (20) Due sciagure ti sono capitate, - **cominciò** [begyndte-han]. (LIZ: Pirandello, L. I vecchi e i giovani, Parte 2,1.107)
- (21) Ma a quali patti, scusi? - **cominciò a dire** [begyndte at sige] Giustino, come se avesse accanto nella vettura (LIZ: Pirandello, L. Suo marito, IV,2.3)

er det nærliggende at underforstå et *a dire* i (20). I Pirandello-teksterne forekommer adskillige eksempler med *cominciò* som inquit, som vi så i (20), nærmest som en variant til *disse* eller *cominciò a dire*. Replikken og skriftsprogets grafiske markering af denne gør det nærmest overflødigt at tilføje *a dire*. At det er konteksten, den direkte tale, der muliggør denne ellipse, understreges af at det ikke er muligt at bruge *cominciare* alene som indleder af indirekte tale (jf. Mortara Garavelli 1995: 433-4); således kan *a dire* ikke udelades i eksempel (22):

- (22) poi **avevano cominciato a dire** [havde-de begyndt at sige] che stava male, (LIZ: Pirandello, L. Dal naso al cielo, Benedizione. 16)
- (22a) *avevano cominciato che stava male

Med hensyn til syntaks må vi konkludere at *cominciare*, *continuare* og *finire* nok kan være sætningskonstituerende når de optræder alene, men at det kræver en bestemt kontekst. Men på samme måde som hjælpeverber, modalverber og andre funktionsverber vil de normalt

ikke optræde selvstændigt, men overtage et andet verbumb, det vil her sige en infinit verbalforms transitivitet og valens. Gaatone (1998: 198) anfører netop at det der især karakteriserer disse verber er deres manglende valens.

3.3. *Semantik*

I en undersøgelse af de tre verbers semantik er det oplagt at spørge hvad der kan *begynde*, subsidiært *fortsætte* og endelig *slutte*. Ivir (1976: 44) giver i sin diskussion af det engelske verbum *begin* et bud på hvad der kan *begynde*: det kan alt med en vis varighed eller udstrækning, dvs. aktiviteter og tilstande med udstrækning i tid og fysiske genstande med en vis udstrækning i rum; fysiske genstande uden en vis udstrækning i rum kan derimod ikke *begynde*. Ivir fastslår endvidere (1976: 48) at *begin* ikke udtrykker en selvstændig prædikation, men en markering af *inception* ("the action of beginning") i forbindelse med noget der kan *begynde*. Efter min mening må tilsvarende forhold gøre sig gældende med hensyn til *fortsætte* og *slutte*.

Gaatone (1998) taler netop om *verbes non prédicatifs*, dvs. verber der altid forekommer sammen med et andet verbum. Han opstiller en liste over *verbes transparents* (hjælpeverber, modalverber og *semi-auxiliaires*), hvortil han bl.a. regner verberne *commencer*, *continuer* og *finir*. At disse "transparente" verber ikke er prædikative er ifølge Gaatone udtryk for *déperdition de sens* eller *désémantisation*. Som nævnt ovenfor er et af de kriterier der ofte indgår i definitionen af hjælpeverber netop **desemantisering**, dvs. den betydningssvækkelse et verbum der modificerer et andet verbum, har gennemgået. Men i forbindelse med verberne *begynde*, *fortsætte* og *slutte* sker der ingen egentlig desemantisering: det ligger simpelthen i disse verbers grundbetydning at udtrykke noget der i andre sammenhænge kommer til udtryk gennem bøjningsendelser³, og netop dette forhold anføres bl.a. af Bertinetto (1991) som argument for at inddrage dem i kategorien af hjælpeverber til trods for den manglende desemantisering.

Et andet af de ovenfor anførte kriterier er **semantisk integration**. Hermed forstås at et verbum kan indgå i en verbalhelhed med et andet

3. Jf. Gaatone (1998: 198): "les verbes transparents équivalent à des désinences".

verbum, og således danne en betydningsenhed der ikke blot er summen af de enkelte bestanddeles betydning. Der kan opregnes en række forskellige forhold som bidrager til at understrege at der er tale om en verbalhelhed, heriblandt mere formelle træk som placeringen af henholdsvis klitiske pronominer og nægtelser.

Hvad angår de klitiske pronominers placering på italiensk, gælder det ved de sammensatte tider der er fuldt ud integrerede i verbets morfologi, fx *passato prossimo*, at de altid placeres i tæt tilknytning til hjælpeverbet, altså i proklitisk position (23), mens vi ved modalverber (24) og ved et perifrashjælpeverbum som *stare* (25) kan finde dem både i proklitisk og i enklitisk position:

(23)	Il giornale, l'ho letto [avisen, den jeg-har læst]	*Il giornale, ho letto [avisen, jeg-har læst-den]
(24)	Lo voglio leggere [den jeg-vil læse]	Voglio leggerlo [jeg-vil læse-den]
(25)	Lo sto leggendo [den jeg-befinder-mig læsende]	Sto leggendolo [jeg-befinder-mig læsende-den]

Bach & Schmitt Jensen (1990: 187) er netop inde på at muligheden for at foranstille et klitisk pronomen er et argument for at betragte verbum+infinitiv som en enhed. At de klitiske pronominer har en fast placering ved de temporale hjælpeverber *essere* og *avere* er et udtryk for at grammatikaliseringsprocessen her er helt fuldendt, mens valgmuligheden ved modalverber og forskellige perifrashjælpeverber er et tegn på at processen endnu ikke er helt gennemført (jf. Giacalone Ramat 1995). I mine undersøgelser af verbalperifraser med *stare* i moderne talesprog har jeg kunnet konstatere en tydelig tendens til foranstilling, hvilket viser at grammatikaliseringsprocessen her er meget langt fremme (jf. Strudsholm 2000).

Også ved *verbi aspettuali* (jf. Cordin & Calabrese 1988: 573) tillader sprogsystemet to forskellige placeringer af det klitiske pronomen:

(26)	Lo comincio a leggere [den jeg-begynder at læse]	Comincio a leggerlo [jeg-begynder at læse-den]
(27)	Lo finisco di leggere [den jeg-slutter at læse]	Finisco di leggerlo [jeg-slutter at læse-den]

Ikke desto mindre er der i praksis så godt som altid tale om efterstilling af eventuelle klitiske pronominer i konstruktionerne med de tre verber. I mit materiale har jeg således kun fundet ganske få eksempler med proklitiske pronominer, (28) til (30), de er alle fra talesprogs-materialet, og i et af dem er der faktisk tale om en kombination med *stare* (30), der som lige nævnt har en markant tendens til foranstilling:

- (28) [...] **lo dovevano finire di copiare** [den de-skulle slutte at kopiere] (*LIP:FA2*)
 (29) [...] se mai riuscirci' **a finirlo di leggere** [at slutte-den at læse] (*LIP:FA4*)
 (30) [...] **li sta cominciando ad affrontare** [dem han-befinder-sig begyndende at konfrontere] (*LIP:MC12*)

Med hensyn til placeringen af en eventuel nægtelse gælder det for de sammensatte tider med *avere* og *essere* at nægtelsen kun kan anbringes før hjælpeverbet:

- (31) **Non** ho letto il giornale *Ho **non** letto il giornale
 [ikke jeg-har læst avisen] [jeg-har ikke læst avisen]

Det samme gælder i perifraser med *stare*+gerundio:

- (32) **Non** sto leggendo il giornale *Sto **non** leggendo il giornale
 [ikke jeg-befinder-mig [jeg-befinder-mig ikke
 læsende avisen] læsende avisen]

Ved *cominciare*, *continuare* og *finire* er der imidlertid ingen problemer med at indføje en nægtelse mellem "hjelpeverbum" og "kerneverbum", og (33) og (34) er netop eksempler på at infinitiven er benægtet uafhængigt af "hjelpeverbet":

- (33) Ma s'impietriva anche lei, ora, **cominciava a non poter sentire**
 [begyndte at ikke kunne føle] più nulla: (*LIZ: Pirandello, L. L'esclusa, Parte 1,8.14*)
 (34) [...] ma una volta uscito dalla corsia **ha continuato a non degnarli** [har begyndt at ikke værdige-dem] nemmeno di uno sguardo. (*LL: GDS, 31.7. 1991*)

Med hensyn til placering af klitiske pronominer og nægtelser lever konstruktionerne med disse tre verber således heller ikke helt op til kriteriet om semantisk integration. Og semantisk har vi set at de er ufuldstændige, de indeholder ikke en selvstændig prædikation, men må nødvendigvis referere til en begivenhed som kan indfortolkes gennem den lingvistiske eller den situationelle kontekst, ofte (men ikke nødvendigvis) en aktivitet der er leksikaliseret i et verbum.

4. Co-verber?

Vi har altså en række verber som ikke udtrykker en handling i sig selv, men som til gengæld ofte optræder i forbindelse med et andet verbum, som de må fortolkes som en nærmere bestemmelse til. På samme måde som verbumadverbialer er der tale om størrelser der knytter sig til kernen i et verbalsyntagme, og det er altså nærliggende at betragte dem som "adverbielle" eller "converbielle" bestemmelser og kalde dem "co-verber" eller "con-verber".

Det er der da også nogen der gør: i sin analyse af verbalsyntagmets struktur benytter Roy (1976) betegnelsen *coverbes* om en lang række verber der har det til fælles at de konstrueres med en infinitiv; han skelner mellem *coverbes temporels*, *coverbes modaux* og *coverbes aspectuels*, hvoraf netop den sidste undergruppe bl.a. omfatter verberne *commencer*, *continuer* og *finir*. Men som Spang-Hanssen (1983) med rette indvender, kommer vi her til at stå med en ekstrem stor klasse af hjælpeverber (hvad angår fransk i alt 340), hvoraf mange ikke lever op til de gængse kriterier for hjælpeverber.

Det er imidlertid ikke sådan Herslund (2000) anvender betegnelsen **co-verbum** i forbindelse med de såkaldte serieverbumkonstruktioner. Her bruges betegnelsen om en præsens participium, en infinit form knyttet til et finit "oververbum", dvs. om en størrelse der "udbygger og udvikler den situation som beskrives af oververbet" (Herslund 2000: 90). De to verber udgør sammen én situation, og participiet spiller den leksikalske hovedrolle, mens oververbet i nogle tilfælde reduceres til en slags hjælpeverbum; det gælder fx i danske eksempler som *komme løbende* og *blive liggende*, hvor co-verberne (*løbende* og *liggende*) har et indhold der vejer tungere end oververberne (*komme* og *blive*). At et

verbum får karakter af hjælpeverbum eller grammatisk modifikator er jo netop det der sker i en grammatikaliseringsproces, hvor verber fra at være indholdsord, dvs. selvstændige leksikalske størrelser, overgår til at være funktionsord, dvs. grammatiske størrelser der har som funktion at modificere andre verber.

Vi møder altså her to forskellige anvendelser af samme betegnelse⁴, som dog på et eller andet punkt mødes, idet såvel Roys *coverbes* som Herslunds *co-verber* modificerer kernen i et verbalsyntagme. Her kunne man, parallelt med substantivsyntagmets opbygning, skelne mellem de præ- og postmodificerende størrelser. Mens Roys *coverbes* altid står før kernen, kan Herslunds *co-verber* også være efterstillede⁵. De udgør som sagt begge en del af et verbalsyntagme, og vi kan her skelne mellem en **grammatisk** og en **leksikalsk** modificering af kernen: mens vi **før** kernen kan finde elementer der tjener til at fastlægge grammatiske kategorier (tempus, aspekt, modus, diatese), finder vi **efter** kernen størrelser der bidrager til at komplettere verbets betydning, altså noget leksikalsk. Denne fordeling før og efter kernen er i overensstemmelse med Ramat (1982), der taler om en generel tendens til foranstilling af grammatiske størrelser.

5. Afsluttende bemærkninger

Vi har nu set at verberne *cominciare*, *continuare* og *finire* på nogle punkter ikke helt opfylder kriterierne for at tale om selvstændige verber og har i forbindelse hermed også været inde på en række kriterier for at tale om hjælpeverber, som de nævnte verber på den anden side heller ikke opfylder til fulde. Vi kan her opsummere at de tre verber morfologisk set må betragtes som selvstændige verber der uden restriktioner bøjes i tempus, modus, aspekt og diatese. Men da det til gengæld såvel syntaktisk som semantisk "halter" noget med deres selvstændighed, kan de opfattes som en slags hjælpeverber eller co-verber. Det er dog ikke noget de er blevet gennem en desementiseringsproces, som man

4. Jf. Van der Auwera (1998: 273): "it is no longer clear that all linguists have in mind the same thing, when they use the term *converb*".

5. Jf. Herslund (2000: 96): "Efterstillet præciserer eller udvikler co-verbet oververbets betydning."

normalt ser med hjælpeverber, men noget de er, idet de gennem deres iboende betydning udfylder en grammatisk funktion. Som andre hjælpeverber er de bærere af en række grammatiske kategorier, og når de indgår i perifraser specificerer de således en anden verbalform morfologisk (forsyner den med finithed, tempus, modus og aspekt). Samtidig er de syntaktisk og semantisk ufuldstændige, og de må derfor kompletteres af et andet verbum der kan være til stede i sætning eller i kontekst. Da der som sagt ikke er tale om en egentlig betydningssvækkelse, er de semantisk tungere end de ægte hjælpeverber, og derfor kan de optræde alene, netop hvis de kan kompletteres gennem konteksten.

Henvisninger

- Bach, S. & J. Schmitt Jensen (1990). *Større italiensk grammatik*. København: Munksgaard.
- Bertinetto, P. M. (1991). Le perifrasi verbali. L. Renzi & G. Salvi (eds.): *Grande grammatica italiana di consultazione. Vol. II*. Bologna: Il Mulino. 129-161.
- Busse, W. (1974). *Klasse, Transitivität, Valenz. Transitive Klassen des Verbs im Französischen*. München: Wilhelm Fink Verlag.
- Cordin, P. & A. Calabrese (1988). I pronomi personali. L. Renzi (ed.): *Grande grammatica italiana di consultazione. Vol. I*. Bologna: Il Mulino. 535-592.
- De Mauro, T., F. Mancini, M. Vedovelli & M. Voghera (1993). *Lessico di frequenza dell'italiano parlato (LIP)*. Roma: ETASLIBRI.
- Dietrich, W. (1973). *Der periphrastische Verbalaspekt in den romanischen Sprachen. Untersuchungen zum heutigen romanischen Verbalsystem und zum Problem der Herkunft des periphrastischen Verbalaspekts*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- DISC se Sabatini & Coletti
- Gaatoone, D. (1998). Peut-on parler de verbes non prédicatifs en français? M. Forsgren, K. Jonasson & H. Kronning (eds.): *Prédication, assertion, information. Actes du colloque d'Uppsala en linguistique française, 6-9 juin 1996*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis. 193-199.
- Giacalone Ramat, A. (1995). Sulla grammaticalizzazione dei verbi di movimento: *andare* e *venire* + gerundio. *Archivio glottologico italiano* 80. 168-203.
- Herslund, M. (2000). Serieverbumbonstruktioner: om de franske *-ant-*

- participier. *Ny forskning i grammatik* 7. Odense: Odense Universitetsforlag. 87-101.
- Ivir, V. (1976). On the syntax and semantics of the verb *begin*. *Studia Romanica et Anglica Zagrabiensia* 41-42. 43-50
- Lehmann, C. (1985). Grammaticalization: synchronic variation and diachronic change. *Lingua e stile* 20. 303-318.
- LIP se De Mauro et al.
- LIZ se Stoppelli & Picchi.
- Mortara Garavelli, B. (1995). Il discorso riportato. L. Renzi, G. Salvi & A. Cardinaletti (eds.): *Grande grammatica italiana di consultazione. Vol. III*. Bologna: Il Mulino. 427-468.
- Perlmutter, D. M. (1970). The two verbs *begin*. R. A. Jacobs & P. S. Rosenbaum (eds.): *Readings in English transformational grammar*. Waltham, Mass.: Ginn and Company.
- Ramat, P. (1982). Ein Beispiel von 'Reanalysis', typologisch betrachtet. *Folia linguistica* 16. 365-383.
- Roy, G.-R. (1976). *Contribution à l'analyse du syntagme verbal: étude morpho-syntaxique et statistique des coverbes*. Québec, Paris: Les Presses de l'Université Laval/Librairie C. Klincksieck.
- Sabatini, F. & V. Coletti (1997). *DISC. Dizionario Italiano Sabatini Coletti*. Firenze: Giunti.
- Schwarze, C. (1988). *Grammatik der italienischen Sprache*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Serianni, L. & A. Castelvechio (1988). *Grammatica italiana. Italiano comune e lingua letteraria. Suoni, forme, costrutti*. Torino: UTET.
- Spang-Hanssen, E. (1983). La notion de verbe auxiliaire. M. Herslund, O. Mørdrup & F. Sørensen (eds.): *Analyses grammaticales du français. Etudes publiées à l'occasion du 50e anniversaire de Carl Vikner*. Etudes Romanes de l'Université de Copenhague. Revue Romane numéro spécial 24. 5-16.
- Stoppelli, P. & E. Picchi (1997) (eds.). *LIZ 3.0. Letteratura italiana Zanichelli. CD-ROM dei testi della letteratura italiana*. Terza edizione per Windows. Bologna: Zanichelli.
- Strudsholm, E. (2000). Italienske verbalperifraser med *stare*. Grammatikalisering i synkront og diakront perspektiv. *Ny forskning i grammatik* 7. 241-257.
- Van der Auwera, J. (1998). Defining converbs. L. Kulikov & H. Vater (eds.): *Typology of verbal categories. Papers presented to Vladimir Nedjalkov on the occasion of his 70th birthday*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.